

Спеціалізованій вченій раді Д 41 086 01
Національного університету
«Одеська юридична академія»
65009, Одеса, Фонтанська дорога, 23

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Кісліциної Ірини Олександрівни

**«Роль прокурора у кримінальному провадженні
на підставі угод про визнання винуватості: питання теорії і практики»**

Актуальність теми дослідження. Процес реформування органів прокуратури потребує переосмислення завдань і функцій як цього органу, так і його співробітників. З урахуванням євроінтеграційних процесів законодавство України поступово реформується відповідно до світових стандартів, в тому числі і законодавство, що регулює діяльність органів прокуратури. Ефективність роботи органів прокуратури у великій мірі залежить від рівня навантаження на кожного співробітника. Тому останнім часом для забезпечення процесуальної економії прокурори все частіше укладають угоди про визнання винуватості з підозрюваним (обвинуваченим).

Зарубіжний досвід використання угод про визнання винуватості свідчить, що така процедура уже понад століття існує у США, а також останнім часом стала популярною у країнах Європи та в окремих державах пострадянського простору. Можливість укладення угод про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) має багато переваг, проте не в усіх кримінальних провадженнях така угода є можливою і доцільною. Нажаль, іноді прокурори під час укладення угод про визнання винуватості допускаються порушень закону, не повідомляючи підозрюваного (обвинуваченого) про його право на судовий розгляд у загальному порядку

та обмеження щодо оскарження вироку суду, винесеного на підставі угоди про визнання винуватості. Крім того, у законодавстві, яке регулює порядок укладення таких угод, наявні прогалини, які потребують свого усунення з метою якнайкращого досягнення мети досліджуваного правового інституту. Популярність угод про визнання винуватості та наявні теоретичні та практичні проблеми під час їх реалізації як з позиції прокурора, так і інших учасників, обумовлюють актуальність теми дослідження.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним потребам науки і практики. Робота виконана відповідно до плану наукової діяльності кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» «Правові аспекти судово-правової реформи» на 2011–2015 роки, як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011– 2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671) та плану науково-дослідної діяльності кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» «Шляхи вирішення проблем судової влади, правоохоронних органів та адвокатури в умовах євроінтеграції України» на 2016–2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016– 2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Для роботи є властивим детальне теоретичне обґрунтування положень, що стосуються теоретичних та практичних аспектів реалізації ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості влади. Дисертація має не суто теоретичне, але й практичне значення, оскільки в ній містяться слушні пропозиції організаційно-правового характеру. При написанні роботи використано необхідні нормативно-правові

акти, а також судову практику. Значною є емпірична база дисертаційного дослідження.

Наукова новизна дослідження. Дослідження ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості здійснюється переважно вченими-процесуалістами. Так, кандидатські дисертації, присвячені угодам про визнання винуватості за спеціальністю 12.00.09 були захищені такими науковцями, як П.В. Пушкар, О.О. Леляк, Р.В. Новак, Г.Ю. Саєнко, П.В. Холодило. Єдина дисертація, присвячена організаційній ролі прокурора під час укладення угод, написана та захищена Г.Є. Тюріним за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура, проте в ній автор приділяє увагу не тільки ролі прокурора під час укладення угод про визнання винуватості, а й угод про примирення. Наявні дисертаційні дослідження не вирішили всі проблемні питання щодо ролі прокурора під час укладення угод про визнання винуватості, багато теоретичних і практичних проблем з цього питання потребують детального вивчення.

У вітчизняній науці залишилась низка проблемних питань, які потребують комплексного дослідження організаційного аспекту ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості, що ще раз підкреслює актуальність досліджуваної теми.

Оцінюючи найважливіші результати дисертаційного дослідження, слід вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну.

По-перше, заслуговує на увагу висновок автора щодо того, що законодавча назва «угода про визнання винуватості» неповною мірою розкриває зміст цього правового інституту, оскільки в обох сторін договору є як права, так і обов'язки. У зв'язку з цим, слушною є пропозиція дисертантки змінити назву цієї угоди: «угода про визнання винуватості та пом'якшення відповідальності».

По-друге, позитивно слід оцінити визначену дисертанткою мотивацію прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості як сукупність і

послідовність мотивів та причин, що спонукають і направляють його до вчинення цих дій.

По-третє, цінною в теоретичному та прикладному аспектах є пропозиція автора стосовно необхідності надання можливості захисникові ініціювати процес переговорів для подальшого укладення між його підзахисним та прокурором угоди про визнання винуватості.

По-четверте, заслуговує на увагу сформульоване дисертанткою визначення угоди про визнання винуватості як домовленості між стороною обвинувачення в особі прокурора і стороною захисту: підозрюваного, обвинуваченого, їх представників, в якій погоджуються умови обвинувального вироку, що пом'якшують покарання у разі беззаперечного визнання винуватості відповідно до обвинувального акта.

Вважаємо, що елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Всебічне ознайомлення з текстом дисертації І.О. Кісліциної дає підстави стверджувати, що підхід дисертантки до дослідження ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості є фундаментальним та ґрунтовним дослідження. Слід звернути увагу та добру структурованість роботи, логічність викладу матеріалу, якісне оформлення наукового апарату роботи.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження склали наукові праці і дослідження з філософії права, соціології, теорії держави і права, теорії процесуального права та теоретичних засад функціонування прокуратури.

Доцільно також зауважити, що наведені автором висновки є цілком обґрунтованими та базуються на правильному використанні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження і пізнання, які застосовуються на сучасній правовій доктрині (загального діалектичного методу, системно-структурного, порівняльно-правового, формально-

логічного, соціологічного, історичного, герменевтичного тощо). Оперування всіма методами дослідження у взаємозв'язку дозволило дисертантці досягти повноти та об'єктивності дослідження. Слід відзначити досить широку емпіричну базу дисертаційної роботи.

Заслуговує на увагу джерельна база роботи, яка включає в себе 242 найменування. Видання, включені до списку використаної літератури, свідчать про ґрунтовне опрацювання проблеми дослідження і високий рівень наукової підготовки дисертантки, її наукову зрілість.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. План роботи обумовлений змістом і логікою дослідження та охоплює основні проблеми удосконалення ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Досить глибоким є аналіз історії розвитку інституту укладення угод про визнання винуватості у світовій та вітчизняній практиці. Автор дослідив цей інститут у законодавстві зарубіжних країн – США, Франції, Німеччини, Італії, Грузії, Молдови, Росії, Білорусі, акцентуючи увагу саме на ролі прокурора під час укладення угод про визнання винуватості чи подібним їй угодам, а також розкривши особливості укладення таких угод порівняно із українським законодавством.

Заслуговує підтримки позиція автора, що законодавча назва «угода про визнання винуватості» не в повній мірі розкриває зміст цього процесуального інституту, автор обґрунтовано пропонує змінити цю назву на «угода про визнання винуватості та пом'якшення відповідальності».

Багато уваги у роботі було приділено дослідженню правового статусу прокурора як учасника угоди про визнання винуватості. Було досліджено наукові погляди на поняття «статус», «правовий статус», «правовий статус прокурора», «правовий статус прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості». Зроблено висновок, що правовий статус прокурора як

ініціатора і учасника угоди про визнання винуватості можна розглядати у широкому сенсі, включаючи до нього такі елементи: 1) норми права, що регулюють даний аспект правового статусу прокурора; 2) його правосуб'єктність; 3) права; 4) обов'язки; 5) гарантії; 6) відповідальність, або ж у вузькому сенсі, обмежуючись лише правами і обов'язками (с. 68-71).

Дисертанткою досліджено роль прокурора саме як процесуального керівника при укладенні і застосуванні угод про визнання винуватості і зроблено висновок, що у цій сфері прокурор виступає як ініціатор, учасник угод про визнання винуватості, суб'єкт нагляду за додержанням законів при укладенні і виконанні угод про визнання винуватості. По суті прокурор-суб'єкт правового компромісу при вирішенні цих питань (с. 72-73).

Третій розділ дисертаційного дослідження присвячено мотивам і принципам участі прокурора в укладенні угод про визнання винуватості. Справедливо зазначено, що прокурор, при здійсненні своїх повноважень, у тому числі при укладенні угод про визнання винуватості, завжди повинен керуватися принципами прокуратури (с. 75). Зазначено, що прокурор при укладенні угоди про визнання винуватості виконує важливу організаційну та процесуальну роль. Він є не тільки учасником даної угоди нарівні з підозрюваним (обвинуваченим), а і своєрідним гарантом недопущення порушення принципів верховенства права, законності, неупередженості, гуманізму, добровільності та наявності об'єктивних доказів винуватості особи. Ініціюючи укладення угоди про визнання винуватості чи погоджуючись на таку пропозицію, висунуту підозрюваним (обвинуваченим), прокурор повинен дбати про дотримання прав людини та основних засад судочинства, бути не упередженим у своїх діях, що дозволить досягти основної мети такої угоди.

При дослідженні мотивації прокурора під час укладення угод про визнання винуватості автор розглядав це питання із психологічної та процесуальної точки зору. Мотивацію прокурора при укладенні угоди про

визнання винуватості автор розуміє як сукупність і послідовність мотивів та причин, що спонукають і направляють його до вчинення цих дій (с. 93).

Справедливо акцентовано увагу на необхідності розрізняти поняття «мотивація» та «мотивування». Мотивування прокурора при укладенні угоди про визнання винуватості автор визначив як усвідомлення і раціональне пояснення прокурором причин своїх дій за допомогою вказівки на соціально прийнятні для нього обставини, що спонукали до укладення угоди про визнання винуватості з підозрюваним (обвинуваченим). Це – зовнішній прояв, пояснення прийняття прокурором певного процесуального рішення (с. 93).

Цікавою є запропонована у дисертації класифікація мотивів, які спонукають прокурора до укладення угод про визнання винуватості: внутрішні і зовнішні, правомірні і неправомірні, усвідомлені і неусвідомлені, соціально-корисні, соціально нейтральні та соціально-шкідливі тощо.

Позитивним є те, що при дослідженні підстав та обставин укладення угод про визнання винуватості автор проаналізував зміни у КПК 2017 року щодо можливості укладення угод про визнання винуватості при наявності потерпілого у кримінальному провадженні за умови надання ним згоди на укладення угоди про визнання винуватості. В даному випадку автор обґрунтовано підтримує точку зору науковців, які вважають, що укладення угоди про визнання винуватості при наявності потерпілого можливо не тільки при наданні ним згоди прокурору на укладення такої угоди, але й обов'язково при наявності у даному провадженні угоди про примирення.

У четвертому розділі дисертаційного дослідження автор проаналізував участь прокурора в укладенні угод про визнання винуватості у досудовому кримінальному провадженні, у підготовчому судовому провадженні та у процесі судового розгляду. Зазначено, що більшість таких угод укладаються саме на стадії досудового розслідування. Проаналізовано судову практику укладення угод про визнання винуватості та підкреслено наявні помилки під час укладення та затвердження таких угод.

Визначено особливості укладення угоди про визнання винуватості у випадках, коли кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, коли підозрюваним (обвинуваченим) є неповнолітня особа. Запропоновано враховуючи особливості правового статусу неповнолітнього, до вирішення питання про укладення угоди про визнання винуватості залучати батьків та інших законних представників, а також служб охорони дітей та уповноваженого відповідного підрозділу органу Національної поліції.

Проаналізувавши статистичні дані із Звітів про роботу прокурора за минулі роки, розміщені на сайті Генеральної прокуратури, автор встановив, що переважна більшість (близько 85-90%) таких угод затверджується судом на підготовчому судовому провадженні. Специфіка діяльності прокурора на стадії підготовчого судового провадження на думку автора включає в себе підготовку прокурора до судового засідання із вивченням і систематизацією матеріалів досудового розслідування, обов'язок прокурора роз'яснити обвинуваченому його право на укладення угоди, її механізм і наслідки, право прокурора звертатись до суду із клопотаннями, які стосуються справи та висловлювати правову позицію щодо можливості чи неможливості затвердження угоди про визнання винуватості на цій стадії.

У дисертаційному дослідженні проаналізовано проблемні аспекти участі прокурора та адвоката при укладенні угоди про визнання винуватості. Автором висунуто тезу про те, що роль прокурора як учасника угоди про визнання винуватості не закінчується після винесення судом обвинувального вироку, яким затверджено угоду, адже на подальшому етапі прокурор здійснює контроль за виконанням угоди.

Позитивним у дисертації є пропозиції автора щодо удосконалення законодавства, яке регулює організаційну роль у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості.

Дисертанткою було використано достатню кількість літературних, законодавчих та емпіричних джерел, що дозволило в повній мірі розкрити роль прокурора як ініціатора та учасника угоди про визнання винуватості.

Завершується робота досить розгорнутими висновками, які впливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною самостійною науковою працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю та можуть в подальшому використовуватися:

науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження теоретичних і практичних аспектів діяльності прокурора при укладенні угод про визнання винуватості та удосконалення цієї практики;

правотворчій діяльності – для удосконалення законодавства, що регулює правовий статус, повноваження прокурорів, а також кримінального процесуального законодавства у цій сфері;

організаційно-управлінській діяльності прокуратури – для вироблення практичних рекомендацій працівникам прокуратури стосовно процесуального керівництва за розслідуванням кримінальних правопорушень, в яких є можливим застосування спрощених порядків судочинства та контролю за їх діяльністю;

навчальному процесі – для участі у підготовці навчальних планів і програм, навчально-методичної літератури, текстів лекцій і планів семінарських занять, наукових статей і тез конференцій, науково-дослідній роботі студентів.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Висновки дисертаційного дослідження обговорювалися на кафедрі організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного

університету «Одеська юридична академія», проголошувалися у доповідях і повідомленнях на шести наукових конференціях у провідних навчальних юридичних закладах України. Це дозволяє зробити висновок про достатність апробації положень дисертації.

Основні положення дисертаційної роботи достатньо повно відображені в одинадцяти наукових публікаціях (статтях і тезах), в тому числі у чотирьох наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України, в одній статті, виданій у періодичному виданні іноземної держави та у шести тезах наукових доповідей.

Таке представлення результатів наукової роботи варто визнати достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає встановленим вимогам. Публікації автора повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Спрямованість науково-практичних конференцій, на яких відбувалася апробація наукових результатів дисертаційного дослідження, характер статей дисертантки, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою розкривають дослідницьку проблему ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості. Отже, можна зауважити, що дисертація пройшла належну апробацію; вона є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він цілком відповідає вимогам, що висуваються МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого І.О.Кісліциною дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження. Схвально оцінюючи наукові результати дисертанта, варто також зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

На с. 89 дисертанткою наголошується на доцільності укладення угоди про визнання винуватості у випадках, якщо у сторони обвинувачення бракує доказів обвинувачення. Водночас вбачається, що в такому разі є підстави скоріше для закриття кримінального провадження, аніж для укладення угоди про визнання винуватості, з огляду на що автору слід додатково обґрунтувати свою позицію.

На с. 107 дисертанткою звертається на спірність питання стосовно можливості укладення даних угод щодо кримінальних проступків та особливо злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. Автору варто додатково обґрунтувати власну позицію до вирішення цієї проблеми.

У підрозділі 3.1. зазначається, що принципами укладення угоди про визнання винуватості є: законність, неупередженість, гуманізм, добровільність, наявність об'єктивних доказів винуватості особи. Водночас доцільно було б приділити увагу і принципу презумпції невинуватості, адже пропозиція укладення угоди про визнання винуватості з боку підозрюваного (обвинуваченого) не є достатнім доказом його вини у вчиненому кримінальному правопорушенні.

У підрозділі 3.2. автор досліджує мотиви, які спонукають прокурора до укладення угод про визнання винуватості. Проте не наведено статистичних даних з цього питання. Доречно було б анонімно опитати прокурорів щодо того, який мотив є вирішальним для них при укладенні угод про визнання винуватості.

Як зауваження також слід висловити також те, що дисертанткою у роботі не було приділено уваги методиці та тактиці підготовки прокурора до укладення угод про визнання винуватості.

Досить дискусійною видається пропозиція автора надати захисникові можливість ініціювати процес переговорів для подальшого укладення між

його підзахисним та прокурором угоди про визнання винуватості (с. 169), оскільки відповідно до ст. 469 КПК України учасниками угоди про визнання винуватості є прокурор та підозрюваний (обвинувачений).

В розрізі дослідження питань щодо ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості потребує також додаткового обґрунтування пропозиція автора щодо встановлення строку у 48 годин, протягом якого передбачається, що прокурор зобов'язаний направити до суду підписану сторонами угоду про визнання винуватості.

Водночас слід вказати, що зазначені дискусійні положення та зауваження не носять принципового характеру, певною мірою можуть розглядатися як спірні і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи та не знижують теоретичного та практичного значення дисертаційного дослідження.

Висновок. Дисертація Кісліциної Ірини Олександрівни за темою: «Роль прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості: питання теорії і практики» є самостійно виконаною завершеною науковою працею, в якій одержані нові науково обґрунтовані теоретичні результати, висловлені практичні рекомендації, що у сукупності вирішують конкретну наукову задачу – теоретико-практичне дослідження ролі прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості.

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій та здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

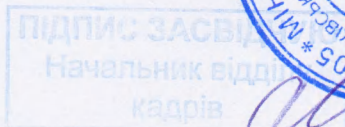
Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота за темою «Роль прокурора у кримінальному провадженні на підставі угод про визнання винуватості: питання теорії і практики», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами та доповненнями), а її автор – **Кісліцина Ірина Олександрівна** – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри
кримінально-правових дисциплін
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

М.В. Руденко

Handwritten signature in blue ink, likely belonging to the official reviewer.